

دوماهنامه علمی - پژوهشی

د ۱۰، ش ۳ (پیاپی ۵۱)، مرداد و شهریور ۱۳۹۸، صص ۲۶۵-۲۹۱

بررسی خطاهای زبان‌آموزان ایرانی در کاربرد حروف اضافه

مکانی و زمانی در زبان روسی

مهنوش اسکندری^{۱*}، علی سعیدی^۲

۱. دکتری تخصصی آموزش زبان روسی، استادیار دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

۲. دکتری تخصصی آموزش زبان روسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

پذیرش: ۹۷/۱۰/۲۴

دریافت: ۹۷/۶/۱

چکیده

زبان‌آموزان ایرانی هنگام فراگیری دستور دشوار زبان روسی با مشکلات متعددی مواجه می‌شوند. یکی از این مشکلات، تعدد و پیچیدگی حروف اضافه به‌خصوص حروف اضافه مکانی و زمانی روسی در مقایسه با فارسی است. زبان‌آموزان هنگام کاربرد این حروف اضافه با مشکلات مختلفی روبه‌رو می‌شوند. از آنجا که وظیفه معلم، تسهیل شرایط یادگیری، بهبود روند آموزش و دسته‌بندی مطالب بر اساس روال منطقی است، می‌بایست در مرحله نخست خطاهای زبان‌آموزان را استخراج و مشکلات مورد نظر را بررسی و دلایل بروز آن‌ها را کشف کرد تا بتوان در گام بعد راهی برای جلوگیری و یا کاهش آن‌ها اندیشید. مهم‌ترین هدف این پژوهش که با روش توصیفی - تحلیلی و با تکیه بر تحقیق میدانی بر روی ۱۵۰ زبان‌آموز ترم چهار یا «سطح متوسط» دانشگاه علامه طباطبائی^(د) طی دو سال و در فرایند «تدریس»، «آزمون» و «نظرسنجی» انجام گرفته است، این است که با تجزیه و تحلیل داده‌ها، خطاهای پربسامد زبان‌آموزان در کاربرد حروف اضافه مکانی و زمانی روسی طبقه‌بندی و دلیل بروز آن‌ها تعیین و راهکارهایی برای کاهش آن‌ها ارائه شود. از نتایج پژوهش برمی‌آید که پربسامدترین خطاها در کاربرد حروف اضافه مکانی و زمانی روسی مربوط به تداخل زبان مادری و چندمعنایی حروف اضافه روسی و قابلیت کاربرد حروف اضافه ساده روسی با چند حالت دستوری است. راهکارهایی نیز برای کاهش خطاها ارائه شده که مهم‌ترین آن‌ها، قرار دادن درس حروف اضافه در سرفصل آموزشی دوره کارشناسی زبان روسی در ایران و آموزش اندیشیدن به زبان روسی به جای ترجمه اندیشه‌های فارسی است.

واژه‌های کلیدی: حرف اضافه، حروف اضافه مکانی و زمانی، زبان فارسی، زبان روسی، خطا، زبان‌آموزان ایرانی.

۱. مقدمه

نکته آغازین و مهمی که باید به آن پرداخت، علت انتخاب حروف اضافه مکانی و زمانی است. حروف اضافه با معانی مکانی و زمانی بیشترین تعداد حروف اضافه در زبان روسی را به خود اختصاص داده‌اند. باندارنکو دربارهٔ تعدد حروف اضافه با معنای مکانی و زمانی در زبان روسی این چنین می‌نویسد:

بسیاری از حروف اضافه در زبان روسی مختص بیان معانی مکانی و زمانی هستند و در این میان تعداد حروف اضافه‌ای که اشاره به مکان انجام عمل و مکان قرار گرفتن اشیا دارند بیشتر است. حروف اضافه‌ای که معانی زمانی را بیان می‌کنند در ردیف دوم قرار می‌گیرند (Бондаренко, 1961: 16).

تعدد حروف اضافه مکانی و زمانی در زبان روسی فراگیری آن‌ها را برای زبان‌آموزان ایرانی مشکل می‌سازد و عواملی همچون چند معنایی این حروف اضافه و کاربرد آن‌ها با حالت‌های متعدد دستوری، واگرایی و تداخل زبان فارسی احتمال بروز خطا را در هنگام کاربرد این حروف اضافه برای زبان‌آموزان ایرانی افزایش می‌دهد. باید تصریح کرد که بروز خطا در روند یادگیری زبان خارجی امری طبیعی و ناگزیر به‌شمار می‌آید؛ زیرا «روند یادگیری زبان دوم بی‌شباهت به یادگیری زبان اول نیست که خود دارای ماهیت آزمون و خطاست» (کاظمی، ۱۳۹۲: ۲۰۸). کوردر نیز بر این باور است که «خطاهای زبان‌آموزان اتفاقی نیستند؛ بلکه منعکس‌کنندهٔ دانشی نظام‌مند، اما ناقص از زبان در حال یادگیری می‌باشند» (Corder, 1967: 163). اما تجزیه و تحلیل خطاهای زبان‌آموزان به معلم این امکان را می‌دهد که راهکار مناسبی برای کاهش آن‌ها به‌کار بندد.

در مقاله حاضر که با روش تحلیلی - توصیفی مبتنی بر داده‌های تحقیق میدانی انجام شده سعی بر آن است که با تکیه بر تحقیق میدانی و تجزیه و تحلیل داده‌هایی که از ۱۵۰ دانشجو طی دو سال جمع‌آوری شده است، خطاهای زبان‌آموزان ایرانی در کاربرد حروف اضافه زمانی و مکانی روسی استخراج و طبقه‌بندی و دلیل بروز این خطاها کشف شود. هدف از پژوهش حاضر این است که در گام نخست مشخص شود چه خطاهایی در بین زبان‌آموزان، بسامد بیشتری دارند و در گام بعد دلایل آن‌ها تعیین و راهکارهایی برای جلوگیری از تکرار آن‌ها پیشنهاد شود. بنابراین، مهم‌ترین سؤالات این پژوهش عبارت‌اند از: دانشجویان ایرانی زبان

روسی در کاربرد حروف اضافه مکانی و زمانی دچار چه خطاهایی می‌شوند؟ علت وقوع این خطاها چیست؟ کدام خطاها بسامد بیشتری دارد؟ چگونه می‌توان این خطاها را کاهش داد؟ فرضیه‌های این تحقیق عبارت‌اند از: آیا می‌توان خطاهای زبان‌آموزان ایرانی زبان روسی در کاربرد حروف اضافه مکانی و زمانی روسی را طبقه‌بندی کرد؟ این طبقه‌بندی چگونه است؟ و چگونه می‌توان از تحلیل و بررسی این طبقه‌بندی برای بهبود شرایط آموزش زبان روسی به دانشجویان ایرانی استفاده کرد؟

مقاله حاضر از پنج بخش تشکیل شده است که بعد از مقدمه، در بخش دوم پیشینه تحقیق ارائه شده است. بخش سوم چارچوب و مبانی نظری تحقیق را در بر دارد. در بخش چهارم به تحلیل داده‌های پژوهش و تحقیق میدانی می‌پردازیم و طبقه‌بندی خطاها را به همراه مثال‌ها و علل آن‌ها ارائه می‌کنیم. در بخش پایانی نتایج پژوهش و راهکارهایی برای کاهش خطاها ارائه می‌کنیم.

۲. پیشینه تحقیق

بر روی حروف اضافه زمانی و مکانی، تحقیقات مقایسه‌ای زیادی بین زبان روسی و فارسی صورت نگرفته است؛ اما حروف اضافه روسی توجه محققان روس را به خود جلب کرده است. آربوزووا^۲ در مقاله‌ای با عنوان «توصیف کارکردهای دستوری حروف اضافه مکانی در کلاس درس خارجی»^۳ به بررسی کارکردهای حروف اضافه مکانی در زبان روسی می‌پردازد. گاریوا^۴ (۲۰۱۱) در پژوهشی^۵ ترادف و تغییر معنایی را در حروف اضافه مکانی روسی بررسی می‌کند. لاگوتا^۶ (۲۰۱۵) در پژوهش دیگری^۷ نحوه تدریس حروف اضافه «B»، «HA»، «ИЗ» و «C» را در کلاس‌های درس چینی‌زبانان بررسی می‌کند. پروساکووا^۸ (۲۰۰۲) در رساله دکتری خود^۹ به بررسی معانی مختلف حروف اضافه مشتق از جمله معانی زمانی و مکانی آن‌ها می‌پردازد. در میان منابع فارسی، در زمینه بررسی خطاهای زبان‌آموزان در کاربرد حروف اضافه زمانی و مکانی به‌جز مقالاتی که به بررسی پراکنده برخی حروف اضافه از جمله «B» و «HA» و «ПО» و ... در زبان روسی و روش‌های بیان آن‌ها در زبان فارسی اختصاص دارند و به‌صورت موردی، به خطاهای زبان‌آموزان و بررسی علل آن پرداخته‌اند، منبعی یافت نمی‌شود. مریلا

احمدی و شلیبر ابراهیم شریفی (۱۳۸۹) مقاله‌ای را دربارهٔ حرف اضافهٔ OT و سببی‌های ساخت‌واژی ترکیبات مربوط به آن نگاشته‌اند. مقاله‌های حسینی و رضوانی (۱۳۹۲)، ولی‌پور و آهسته (۱۳۹۲)، زهرایی و همت‌زاده (۲۰۰۸) نیز از جمله مقالاتی هستند که به‌صورت موردی به موضوع بررسی حروف اضافهٔ روسی و فارسی پرداخته‌اند. وجه تمایز این پژوهش با پژوهش‌های پیشین این است که در پژوهش‌های سابق، اولاً حروف اضافه به‌صورت موردی بررسی شده‌اند و ثانیاً مبنای بیشتر آن پژوهش‌ها، مطالعات نظری زبان‌شناختی و دستوری بوده است؛ در حالی که این پژوهش تعداد فراوانی از حروف اضافهٔ مکانی و زمانی روسی را مورد بررسی قرار داده و علاوه بر مبانی نظری زبان‌شناختی و دستوری از مطالب نظری و عملی روش تدریس نیز بهره برده و برای اولین بار طبقه‌بندی نسبتاً جامعی از خطاهای واقعی زبان‌آموزان ارائه کرده است که در گذشته انجام نشده بود. همچنین، انجام تحقیق میدانی دو ساله و نظرسنجی از خود دانشجویان و طبقه‌بندی خطاهای آن‌ها و ارائهٔ راهکارهای مختلف برای کاهش خطاها، این تحقیق را از تحقیقات پیشین متمایز می‌کند.

۳. چارچوب نظری تحقیق

۳-۱. حروف اضافهٔ مکانی^۱ و زمانی^{۱۱} در زبان روسی و فارسی

مطالعهٔ حروف اضافه و کاربرد آن‌ها در زبان روسی طی سال‌های متمادی توجه بسیاری از محققان روس و ایرانی را به خود جلب کرده است. در ابتدا اولین دست‌نویسان زبان روسی این جزء را به‌عنوان قسم مستقل کلام می‌شناختند (Смотрицкий, 1619 Зизаний, 1598)؛ اما لامانوسوف^{۱۲} در کتاب *دستور روسی* آن‌ها را به‌عنوان «جزء وابسته» معرفی می‌کند که اجزاء مستقل کلام را به یکدیگر مرتبط می‌سازند (Раевская, 2014: 24). حروف اضافه در زبان روسی علاوه بر برقراری پیوند بین کلمات مستقل، ایجاد روابط نحوی بین کلمات، معنای دستوری کلمات را نیز در حالت‌های مختلف دستوری بیان می‌کنند. حروف اضافه در زبان فارسی و روسی از نظر ساختاری به حروف اضافهٔ ساده^{۱۳} و حروف اضافهٔ مرکب^{۱۴} تقسیم می‌شوند. حروف اضافهٔ ساده از یک کلمه و حروف اضافهٔ مرکب از ترکیب یک حرف اضافه به همراه یک کلمه دیگر که معمولاً اسم است، ساخته می‌شوند. همانگونه که در مقدمه نیز ذکر شد،

حروف اضافهٔ زمانی و مکانی پرشمارترین حروف اضافه در زبان روسی هستند. در جدول ۱ شماری از پر بسامدترین این حروف اضافه نمایش داده شده است:

جدول ۱: حروف اضافهٔ پر بسامد روسی (Макаренко, 2016: 909)

Table 1. High frequency Russian prepositions

حروف اضافهٔ مکانی	حروف اضافهٔ زمانی
В	В
На	На
До	До
За	За
Из	-
Между	Между
Над	-
От	От
Перед	Перед
По	По
Под	Под
При	При
С	С
У	-
Через	Через
Около	Около
-	Накануне
Вокруг	-
Возле	-
К	К
из-за	-
из-под	-
-	в течение
-	в ходе

همانگونه که جدول ۱ نشان می‌دهد، تعدادی از حروف اضافه در زبان روسی علاوه بر بیان روابط مکانی، به روابط زمانی نیز اشاره می‌کنند. در زبان فارسی نیز دست‌نویسان بر سر این قسم کلمه اختلاف نظر دارند و باید دانست آن قسم کلام که از جملات فارسی به حرف اضافه در زبان روسی ترجمه می‌شود الزاماً در

زبان فارسی به‌عنوان حرف اضافه شناخته نمی‌شود و ممکن است یک کلمه در زبان فارسی «اسم» به شمار بیاید؛ اما در زبان روسی یک «حرف اضافه» به‌عنوان معادل برای آن «اسم» قرار گیرد (زیر میز = внизу стола، بالای فهرست = вверху списка، اواسط جاده = посередине дороги). همایونفرخ در جلد ششم *دستور جامع زبان فارسی* که به بررسی حروف در زبان فارسی اختصاص دارد، حروف را به‌طور کلی این‌گونه تعریف می‌کند: مقصود از حروف کلمات یا الفاظی هستند که به‌تنهایی معنای مقنعی از آن‌ها مفهوم نمی‌شود و بیشتر بین دو کلمه یا دو جمله را اتصال می‌دهند و یا آنکه بعضی از آن‌ها نسبت یک کلمه را با کلمه دیگر معین می‌کنند و بعضی از آن‌ها دلالت بر یکی از احساسات طبیعی انسان می‌نماید (۱۳۶۴: ۶۸۸).

از این تعریف به‌روشنی در می‌یابیم که مقصود وی از حروف همان اقسام وابسته کلام یعنی «حروف اضافه»، «حروف ندا»، «حروف ربط» و «اصوات یا شبه جملات» است. وی در همان کتاب حروف اضافه را با نام «پیشوند» یاد می‌کند؛ به این دلیل که «این حروف قبل از مدخول خود یعنی مفعول به‌واسطه قرار می‌گیرند» (همان: ۷۳۷). تعریف وی از پیشوند این است: «حروف و کلماتی هستند که تقریباً همیشه در جلو کلماتی درآیند که آن کلمات در حقیقت مفعول آن‌ها یعنی محکوم و متأثر آن‌ها می‌شوند» (همان: ۷۳۷).

احمد شفائی به‌طور مشخص از حروف اضافه در زبان فارسی سخن به میان آورده و از آن‌ها با عنوان «افزوده‌ها» یاد کرده است و آن‌ها را این‌گونه تعریف می‌کند: «افزوده‌ها به‌عنوان نخستین دسته از اجزای کمکی کلام^{۱۵} برای بیان مناسبات گوناگون زمانی و مکانی و انتسابی اشیا با یکدیگر به‌کار می‌روند» (شفائی، ۱۳۶۳: ۱۲۷).

اگرچه در منابع فارسی و روسی تعداد حروف اضافه در این دو زبان به‌طور دقیق مشخص نشده است؛ اما می‌توان گفت تعداد حروف اضافه در زبان روسی بسیار بیشتر از تعداد آن‌ها در زبان فارسی است. «در زبان روسی حدود دویست حرف اضافه وجود دارد» (Иванова, 1990: 186) و «در زبان فارسی، حروف اضافه ساده، خیلی زیاد نیستند و تعداد آن‌ها حدود ده تاست. در مقابل، حروف اضافه مرکب، تنوع و تعدد بیشتری دارند و تعداد آن‌ها به دلایلی که گفتیم، نزد همه استادان زبان فارسی یکسان نیست» (حسینی و ترکاشوند، ۱۳۹۱: ۵۵). حسینی و ترکاشوند در ادامه حروف اضافه مرکب را برمی‌شمارند و سی مورد را ذکر می‌کنند که با

اضافه کردن حروف اضافه ساده و مرکبی که در کتاب‌ها و منابع گوناگون ثبت شده است، به عددی می‌رسیم که کمتر از صد است و اگر موارد اختلافی را کم کنیم، این عدد به زیر پنجاه نیز می‌رسد. وینوگرادوف در خصوص تعداد حروف اضافه در زبان روسی این‌گونه می‌نویسد: «حروف اضافه در زبان روسی بسیار متعدد و پر کاربرد هستند» (Виноградов, 1960: 544). و سید وفائی درباره اندک بودن حروف اضافه در زبان فارسی می‌گوید: «برخلاف ادعای اکثر دستورنویسان که می‌گویند حروف اضافه در زبان فارسی بسیار زیاد و متعدد است، تعداد این حروف کاملاً محدود و معدود می‌باشد» (وفائی، ۱۳۵۵: ۸۰).

همانگونه که در بالا به آن اشاره شد، تعداد حروف اضافه در زبان روسی بسیار بیشتر از آن تعداد در زبان فارسی است و ترکیبات اضافی فارسی مانند «زیر میز» (внизу стола) در زبان روسی به کمک حروف اضافه ترجمه می‌شوند. برخی از دستورنویسان زبان فارسی بر این عقیده‌اند که کلماتی از قبیل «زیر»، «نزدیک»، «جلوی»، «کنار»، «روی» و ... حروف اضافه به شمار می‌آیند ولیکن این تصور چنانکه وفائی تصریح می‌کند نادرست است:

این عقیده صرفاً به پیروی از دستور زبان‌های اروپایی بوده و خصوصیات نحوی حروف اضافه را در زبان فارسی نادیده گرفته‌اند؛ زیرا این کلمات روی کلمات بعدی اضافه می‌شوند یعنی حالت مضاف پیدا می‌کنند و چون مضاف بودن یکی از خصوصیات اسم است بنابراین این‌گونه کلمات اسم هستند ... از طرفی تعریف اسم یعنی اینکه بتواند مسندالیه واقع شود بر آن‌ها صادق است. چنانکه می‌توان گفت «روی میز صاف است»، ... (وفائی، ۱۳۵۵: ۸۱).

۴. توصیف و تحلیل داده‌ها

داده‌های این پژوهش حاصل تحقیق میدانی بر روی ۱۵۰ زبان‌آموز ترم چهارم یا «سطح متوسط» دانشگاه علامه طباطبائی^(۵) طی دو سال و در فرایند «تدریس»، «آزمون» و «نظرسنجی» است. سعی بر آن بوده است که با تجزیه و تحلیل زبان‌شناختی و مبتنی بر داده‌های روش تدریس و بر اساس تجربه هفت ساله تدریس، خطاهای مشابه و پربسامد زبان‌آموزان در کاربرد حروف اضافه مکانی و زمانی در زبان روسی طبقه‌بندی و دلیل بروز آن‌ها تعیین شود.

۴-۱. دسته‌بندی خطاهای زبان‌آموزان در کاربرد حروف اضافه مکانی و زمانی زبان روسی و دلایل آن‌ها

۴-۱-۱. اشتراک لفظی (هم‌نامی)^{۱۶} حروف اضافه مکانی و زمانی با دیگر اقسام کلام شباهت لفظی یا هم‌نامی برخی حروف اضافه با ترکیب برخی اقسام کلام^{۱۷} از جمله ترکیب اسامی و حروف اضافه و قیود، مشکلاتی را برای زبان‌آموزان فارسی‌زبان به وجود آورده است. در مثال‌های زیر حروف اضافه و هم‌نام‌های آن‌ها در میان اسامی و قیود آمده است:

حروف اضافه:

внизу, наверху, навстречу, сбоку, вдали, впереди, после
(این کلمات، هم می‌توانند قید باشند و هم حرف اضافه) (Розенталь, 2011: 88)
اسامی (به همراه حرف اضافه و ^{۱۸}на):

в низу, на верху, на встречу, с боку, в дали, впереди

قیود^{۱۹}:

после

نمونه خطاهای زبان‌آموزان:

لطفاً پایین نامه را امضا کنید.

*Поставьте, пожалуйста свою подпись в низу письма!

سر پایان مقاله فهرست منابع آمده است.

*Внизу статьи располагается список использованной литературы.

در نمونه اول استفاده از اسم «низ» در حالت حرف اضافه‌ای به صورت «в низу» خطاست و می‌بایست از حرف اضافه «внизу» به همراه حالت اضافی^{۲۰} استفاده شود و در نمونه دوم برعکس است. در این دو نمونه زبان‌آموز به دلیل هم‌آوایی حرف اضافه مورد نظر (внизу) با ترکیب اسم و حرف اضافه در حالت حرف اضافه‌ای (в+низу) دچار خطا در گزینش شده است.

- به دیدار (با) برادرم می‌روم.

*Я иду навстречу с братом.

- به سمت برادرم رفتم.

*Я шел на встречу брату.

«на встречу» در جمله اول باید جایگزین «навстречу» شود؛ زیرا «встреча» یک اسم و به معنای «پیشواز، دیدار» است که با حرف اضافه «на» در حالت مفعول بی واسطه به معنای جهت حرکت، همراه شده است. در جمله دوم «навстречу» صحیح است؛ زیرا معنای «به سمت»، «به سوی»، «مقابل» با حرف اضافه «навстречу» قابل بیان است.

بازشناسی حروف اضافه از هم‌نام‌های آن‌ها: در نمونه‌های بالا جایگزین کردن حروف اضافه با حروف اضافه دیگر، به معنای جمله آسیمی وارد نمی‌کند، درحالی که این امر برای اسامی هم‌نام با حروف اضافه امکان‌پذیر نیست. اسامی هم‌نام حروف اضافه در جمله نقش نحوی می‌پذیرند که این امر درباره حروف اضافه غیرممکن است. بین «В» و «низ» می‌توان «самый» را اضافه کرد؛ اما هنگامی که «вниз» به‌عنوان حرف اضافه به‌کار می‌رود، این امر غیرممکن است.

۴-۱-۲. چندمعنایی^{۲۱} حروف اضافه در زبان روسی

زبان‌آموزان در هنگام یادگیری زبان روسی با انبوهی از حروف اضافه مواجه می‌شوند که برخی مختص یک حالت دستوری و برخی دیگر با دو یا سه حالت دستوری به‌کار می‌روند. شودووا درباره چند معنایی حروف اضافه در زبان روسی این‌چنین می‌نویسد: «تمام حروف اضافه (به‌جز حروف اضافه مشتق از دیگر اقسام کلام) چندمعنا هستند. آن‌ها علاوه بر بیان چند رابطه^{۲۲} دستوری می‌توانند چند معنای^{۲۳} مختلف را نیز بیان کنند» (Шведова, 1980: 708). فراگیری کاربرد حروف اضافه با یک حالت دستوری مشخص برای دانشجویان میسر است ولیکن چند معنایی برخی حروف اضافه و کاربرد آن‌ها با حالات دستوری مختلف یکی از دلایلی است که زبان‌آموزان را در کاربرد حروف اضافه با مشکل مواجه می‌سازد. تنها با مراجعه به فرهنگ توصیفی اوشاکوف می‌توان ۲۵ معنی برای حرف اضافه «на»، ۲۳ معنی برای حرف اضافه «под» و ۲۱ معنی برای حرف اضافه «в» مشاهده کرد. تنها درباره حروف اضافه «на» می‌توان گفت دوازده معنی آن مربوط به کاربرد آن در «حالت حرف اضافه‌ای»^{۲۴} و سیزده معنی دیگر مربوط به کاربرد آن در «حالت مفعول مستقیم»^{۲۵} است.

۴-۲-۱. کاربرد یک حرف اضافه چندمعنا تنها با یک حالت دستوری

همانگونه که در بالا اشاره شد بسیاری از حروف اضافه در زبان روسی با دو یا چند حالت دستوری به‌کار می‌روند. در میان حروف اضافه غیرمشتق تنها «от»، «из» و «к» با یک حالت دستوری به‌کار برده می‌شوند. حروف اضافه‌ای که از دیگر اقسام کلام مشتق شده‌اند تنها دارای یک معنا هستند و در یک حالت دستوری به‌کار می‌روند؛ اما معنای حروف اضافه‌ای که از کلمات دیگر مشتق نشده‌اند، مانند «на»، «с»، «по»، «в» و غیره با توجه به کلمه‌ای که با آن‌ها ترکیب می‌شود قابل تشخیص است.

بیشتر زبان‌آموزان حروف اضافه‌ای را که دارای کاربرد با چند حالت هستند در اولین کاربردی که در کلاس درس برای ایشان شرح داده شده است به‌کار می‌برند. برای مثال تدریس حالات دستوری معمولاً از حالت حرف اضافه‌ای آغاز می‌شود و اولین حرف اضافه‌ای که کاربرد آن توضیح داده می‌شود، «в» است. مشاهده می‌شود که زبان‌آموزان اکثراً به کاربرد این حرف اضافه با حالت حرف اضافه‌ای تمایل دارند و حتی اگر در تشخیص کاربرد این حرف اضافه با حالت‌ها و در معانی دیگر موفق باشند، باز هم آن را به همراه حالت حرف اضافه‌ای به‌کار می‌برند.

- ویکتور به مسکو رفت.

- *Виктор полетел в Москве.

- ما آخر هفته بیرون شهر خواهیم رفت.

- *В конце недели мы поедем за городом.

در هر دو نمونه به‌دلیل وجود افعال حرکتی^{۳۱} در جملات می‌بایست از حالت مفعول بی‌واسطه استفاده شود؛ اما زبان‌آموز به خطا در جمله اول از حالت حرف اضافه‌ای و در جمله دوم از حالت همراهی استفاده کرده است.

- پشت خانه پدربزرگ یک باغ بزرگ است.

- *За дом дедушки находится большой сад.

- سگ زیر میز نشسته بود.

- *Собака сидела под стол.

زبان‌آموز در این نمونه‌ها به خطا از «за дом» به جای «за домом» و در جمله دوم از «ПОД СТОЛОМ» به جای «ПОД СТОЛОМ» استفاده کرده است و دلیل آن این است که او برای

اولین بار با حرف اضافه «Ba» در هنگام فراگیری حالت مفعول مستقیم - که طبق نظر اکثر نویسندگان کتاب‌های آموزش زبان روسی به خارجی‌ها، اولین حالت دستوری است که بعد از حالت فاعلی، باید آموزش داده شود، و در معنای جهت حرکت افعال حرکتی که با حالت مفعول مستقیم به کار می‌روند - آشنا شده است و معنای «پشت چیزی» را در هنگام فراگیری حالت همراهی^{۲۷} و در مراحل انتهایی آموزش حالت‌های دستوری روسی می‌آموزد و بدین ترتیب این حرف اضافه را در حالتی که بیشتر برایش تکرار شده است به کار می‌برد.

برای رفع این خطاها می‌بایست در هنگام تدریس یک حرف اضافه، تمام معانی آن برای دانشجویان شرح داده شود و برای هر معنا نیز نمونه‌هایی آورده شود تا دانشجو به معنا یا معانی اول حروف اضافه بسنده نکند. و. داویدوف^{۲۸} در این باره این چنین می‌نویسد: «اگر تمام معانی حروف اضافه در هنگام تدریس آن‌ها به طور کامل شکافته نشود، برداشت دانشجو از آن‌ها یک برداشت فرمال، صوری و انتزاعی خواهد بود که در بردارنده بخشی از واقعیت و قسمتی از معنای آن حرف اضافه است» (Давыдов, 1996: 49).

۲-۱-۲-۴. غریب بودن برخی معانی حروف اضافه و استفاده از قریب‌ترین حرف اضافه به مفهوم جمله فارسی

- در چنین باد شدیدی، ما در پارک، گردش می‌کردیم.

- *В таком сильном ветре мы гуляли в парке.

- من تا زانو در آب هستم.

- *Я в воде до колена.

در نمونه اول، زبان‌آموز در ترجمه «در» از نزدیک‌ترین معادل آن در زبان روسی، یعنی «В» استفاده کرده است، در حالی که در زبان روسی برای بیان زمان وقوع چیزی، حرف اضافه «при» به کار می‌رود و صحیح آن است که در این جمله از «При таком сильном ветре» استفاده شود. در نمونه دوم، دانشجو در ترجمه «تا» از نزدیک‌ترین معادل آن در زبان روسی یعنی «до» استفاده کرده است، در حالی که در زبان روسی برای بیان حد و مرز چیزی از حرف اضافه «по» استفاده می‌شود. بنابراین، ترکیب «по колена» صحیح است.

- کارت‌ها روی میز پخش شده‌اند.

- *На стол разложены карты.

در این نمونه، زبان‌آموزان برای بیان مفهوم «روی» از حرف اضافه «на» استفاده کرده‌اند، در حالی که برای بیان مفهوم «روی چیزی یا در سطح چیزی» در زبان روسی از حرف اضافه «по» به همراه حالت متممی^{۲۹} استفاده می‌شود و در این حالت، مانند نمونه بالا، «معمولاً افعالی با پیشوند "раз- (рас-)" به کار می‌روند» (Одинцова, 2008: 184).
 - یک ساعت بعد (بعد از یک ساعت) او خواهد آمد.

*Он придет после часа.

برای بیان مفهوم «بعد» در ترکیباتی مانند «یک ساعت بعد»، «یک هفته بعد»، «سه روز بعد» و غیره از حرف اضافه «через» در ترکیب با حالت مفعول بی‌واسطه استفاده می‌شود. حرف اضافه «после» نیز به معنای بعد است؛ اما در جمله بالا استفاده از آن جایز نیست؛ زیرا ترجمه جمله روسی بالا به این صورت در می‌آید: «او بعد از ساعت یک می‌آید».

۳-۱-۴. تداخل زبان مادری یا تداخل بین‌زبانی

بودوان د کورتنه تداخل زبانی را دو گونه می‌داند و این‌گونه می‌نویسد:

تداخل زبانی به دو گونه اتفاق می‌افتد: تداخل اول، تداخل برون‌زبانی است، به صورتی که زبان-آموز عناصر زبانی دیگر را وارد زبانی که در حال آموختن آن است، می‌کند و تداخل دوم، تداخل درون‌زبانی است به گونه‌ای که زبان‌آموز عناصر مشابه زبانی را که در حال فراگیری آن است در اثر کم‌تجربگی یا تازگی مطالب و پیچیدگی ساختارهای دستوری آن به کار می‌برد (Бодуэн де Куртенэ, 1963: 364).

انسان قواعد دستوری زبان مادری خویش را از همان کودکی فرا می‌گیرد و خواسته یا ناخواسته این قوانین را هنگام فراگیری زبان دیگر نیز به کار می‌برد. او در هر مرحله از آموزش، با مقایسه زبانی که می‌آموزد با زبان مادری و با استفاده از الگوهای زبان مادری کلمات را در کنار یکدیگر قرار می‌دهد و جملاتی طبق آن الگوها تولید می‌کند. یارتسوا^{۳۰} تداخل زبان مادری را این‌گونه تعریف می‌کند: «تداخل زبان مادری در یادگیری زبان دوم همان انحراف از اصول و قواعد زبانی که می‌آموزیم تحت تأثیر قوانین و اصول زبان مادری است» (Ярцева, 1990: 197). «هر چه سن فرد بیشتر باشد مبارزه با تداخل نظام زبان مادری برایش مشکل‌تر می‌شود و این امر برای او نوعی کوشش ارادی و هدایت شده است» (حسنیان، ۱۳۶۶: ۱۲).

۱-۳-۱-۴. ترجمه تحت‌اللفظی حروف اضافه فارسی به زبان روسی

-از کتابخانه کتاب گرفتم.

*Я взял книгу из библиотеки.

- پدرم از مغازه بغلی نان تازه خرید.

*Мой папа купил свежий хлеб из соседнего магазина.

در هر دو نمونه، زبان آموز با مقایسه ساختار زبان مادری با زبان روسی و غلبه ساختار زبان فارسی بر زبان روسی در ذهن خویش به این نتیجه رسیده است که می‌بایست «از» فارسی را به مدد یک حرف اضافه به زبان روسی برگرداند و از حرف اضافه «из» استفاده می‌کند.

در این گونه جملات باید از ترکیب اسامی مکان با حروف اضافه «в» و «на» در حالت حرف اضافه‌ای استفاده کرد. در واقع، الگوی ساخت و بیان این‌گونه جملات در زبان روسی با زبان فارسی مطابقت ندارد و تسلط بر کاربرد آن‌ها تنها از طریق تکرار و تمرین میسر است.

۲-۳-۱-۴. حذف حروف اضافه به قیاس زبان فارسی

علت اصلی این مسئله این است که: «از آنجا که زبان فارسی به لحاظ رده‌شناختی به زبان‌های تحلیلی و پیوندی تعلق دارد، روابط نحوی حاکم بر گروه واژه‌های آن، برخلاف زبان روسی عموماً به فرم کلام بستگی ندارد؛ بلکه بیشتر توسط کسره بیان می‌شود» (حسینی و رضوانی، ۱۳۹۱: ۷۳). در برخی موارد نیز مشاهده می‌شود که زبان آموز ایرانی در جملات روسی برخی از حروف اضافه را به دلیل اینکه در جمله مشابه زبان فارسی حرف اضافه به‌کار نرفته است، حذف کرده و به‌کار نمی‌برد.

- سه روز به نوروز (سه روز مانده به نوروز) همه دور هم جمع شدیم.

*Все мы собрались три дня до Новруза.

در این نمونه، زبان آموز به قیاس زبان مادری، حرف اضافه «за» را که یکی از معانی آن بیان فاصله زمانی یا مکانی تا یک مقصد یا رویداد مشخص است حذف کرده است؛ در حالی که بیان صحیح за три дня до Новруза است.

- یک دقیقه هم نمی‌توانم از او جدا شوم.

*Я не могу отлучиться от него ни минуту.

در این نمونه نیز به دلیل اینکه در جمله فارسی حرف اضافه‌ای به کار نرفته است، زبان‌آموز حرف اضافه «на» را به کار نبرده است. *ни на минуту* صحیح است.

۴-۳-۱-۳. حذف یک بخش حروف اضافه مرکب

در مواردی، به ویژه هنگامی که زبان‌آموزان می‌بایست از حروف اضافه مرکب دوبخشی مانند «рядом с»، «недалеко от» استفاده کنند، به خطا می‌افتند و بخش دوم این حروف اضافه را حذف می‌کنند.

- مترو نزدیک دانشکده قرار دارد.

- **Метро находится недалеко университета.*

- دوستم کنار من ایستاده است.

- **Мой друг стоит рядом меня.*

زبان‌آموز در نمونه اول تنها «от» را حذف کرده است، در حالی که در نمونه دوم شاهد حذف «с» و اشتباه در تشخیص حالت دستوری اسم نیز هستیم. این گونه اشتباهات نیز در نتیجه تداخل زبان مادری یعنی فارسی رخ می‌دهند؛ زیرا در زبان فارسی از یک کلمه برای بیان برخی مفاهیم استفاده می‌شود، مثلاً گفته می‌شود: «نزدیک»، «کنار»؛ اما در زبان روسی برای بیان مفاهیم متناظر می‌بایست از حروف اضافه دوبخشی استفاده کرد و دانشجو یک بخش را به قیاس زبان مادری حذف می‌کند.

۴-۱-۴. واگرایی یا وجود چند حرف اضافه در زبان روسی برای بیان یک حرف اضافه در

زبان فارسی

واگرایی میان زبان مادری و زبان خارجی یعنی وجود چند واژه معادل در برابر یک واژه یا چند ساخت دستوری در برابر یک ساخت دستوری که یکی از عوامل مهم بروز بسیاری از خطاهای زبانی در کاربرد واژگان و ساخت‌های دستوری به‌شمار می‌آید. «واگرایی می‌تواند هم در سطح واژگان و هم در سطح صرفی - نحوی بروز کند» (الس، ۱۳۷۲: ۹۵).

این امر در حوزه حروف اضافه زمانی و مکانی زبان روسی نیز صادق است و تعدادی از حروف اضافه که در زبان فارسی تنها یک کلمه برای بیان آن‌ها وجود دارد، در زبان روسی چند معادل دارند و زبان‌آموز ایرانی باید طبق قواعد خاصی از میان آن‌ها تنها یک معادل را

برگزیند و به کار برد. برای مثال زبان آموز ایرانی هنگام ترجمه حرف اضافه «از» که در معنای زمانی و مکانی در زبان فارسی به کار می رود، با سه حرف اضافه در زبان روسی مواجه می شود که عبارت اند از «ИЗ»، «С» و «ОТ». بنابراین او باید بیاموزد که در بیان رابطه مکانی «از جایی» در صورتی می تواند از حرف اضافه «ИЗ» استفاده کند که در هنگام بیان جهت حرکت (با حالت مفعول بی واسطه) و مکان شیء یا فرد (با حالت حرف اضافه ای) از حرف اضافه «В» استفاده شده باشد و اگر در دو حالت یادشده استفاده از حرف اضافه «НА» با اسم مکان مورد نظر مجاز باشد، برای بیان مفهوم مکانی «از جایی» می بایست حرف اضافه «С» را به کار برد و اگر مقصود، برای مثال، برگشتن از پیش کسی است، استفاده از حرف اضافه «ОТ» مجاز است.

نمونه خطاهای زبان آموزان:

- ناتالیا/از مدرسه برگشت.

- *Наталия вернулась от школы.

- ناتالیا/از سرکار برگشت.

- *Наталия вернулась из работы.

- ناتالیا/از پیش ماریا به خانه آمد.

- *Наталия пришла домой из Марии.

در نمونه اول می بایست از حرف اضافه «ИЗ» استفاده شود. در نمونه دوم استفاده از حرف اضافه «С» مجاز است؛ زیرا کلمه «работа» برای نشان دادن جهت حرکت با حرف اضافه «на» به کار برده می شود و در نمونه سوم به دلیل جاندار بودن کلمه «Мария» باید از حرف اضافه «ОТ» استفاده کرد.

در زبان روسی برای بیان مفاهیم «در جایی» و «به جایی» و در مقابل حروف اضافه «در» و «به» دو حرف اضافه «В» و «НА» وجود دارد که زبان آموزان می بایست به مرور زمان و با تمرین و تکرار، کاربرد آن ها را با کلمات مختلف به خاطر بسپارند.

- او در بازار قدم می زد.

- *Он ходил в базаре.

- ماریا در هنرستان عالی موسیقی مشغول به تحصیل است.

- *Мария учится на консерватории.

- آن ها در مسابقات شرکت کردند.

- *Они участвовали на соревнованиях.

در نمونه اول کلمه «базар» در حالت مفعول بی‌واسطه و حرف اضافه‌ای با حرف اضافه «на» به کار می‌رود و زبان‌آموز این کلمه را به خطا با حرف اضافه «В» آورده است. در نمونه دوم و سوم، حرف اضافه «В» به کار می‌رود؛ اما زبان‌آموز در هر دو مورد به خطا از حرف اضافه «на» استفاده کرده است.

۴-۱-۵. عدم آشنایی با کاربرد حروف اضافه در ترکیبات ثابت (устойчивое сочетание)

در زبان روسی ترکیبات ثابتی به چشم می‌خورد که حروف اضافه نیز در آن‌ها به کار رفته است و کاربرد حروف اضافه در این ترکیبات ثابت به گونه‌ای است که مانند امثال و حکم، ساختار آن‌ها ثابت و غیرقابل تغییر است و زبان‌آموز، تنها می‌تواند با تکرار و ممارست فراوان آن‌ها را به ذهن بسپارد. نمونه‌های زیر خطاهای زبان‌آموزان را در کاربرد حروف اضافه در این ترکیبات نشان می‌دهد:

- همه وسایل را قبل از صبح جمع کردند.

- *Все вещи собрали *перед утром*.

همانگونه که می‌بینیم زبان‌آموز به جای ترکیب «под утро» از «перед утром» استفاده کرده است. یکی از دلایل این خطا این است که او در ذهن خود ترکیب «перед утром» را بر اساس «перед началом» یا «перед работой» و امثال آن ساخته است و اطلاع نداشته که ترکیب «под утро» یک ترکیب ثابت (устойчивое сочетание) است.

- برادرم همین چند روز قبل به ما سر زد.

- *Мой брат заезжал к нам *в нескольких днях назад*.

در نمونه بالا زبان‌آموز ترکیب «в нескольких днях назад» را با حرف اضافه «в» به قیاس «несколько дней назад» و به صورت کلمه به کلمه و بدون آگاهی از وجود ترکیب ثابت (устойчивое сочетание) «на днях» - که به معنای «همین چند روز قبل» است - ساخته است. این گونه خطاها به طور معمول در مراحل ابتدایی آموزش زبان روسی بیشتر مشاهده می‌شود و در مراحل بعدی با تمرین و تکرار و تأکید استاد بر توجه به ترکیبات ثابت، در ذهن دانشجو به ثبت می‌رسد و خطا کمتر می‌شود.

۴-۱-۶. تداخل درون زبانی

اگر زبان‌آموز مطلبی را که از زبان خارجی می‌آموزد به دیگر مقوله‌ها در همان زبان تعمیم دهد، آنگاه تداخل درون زبانی صورت گرفته است. «این زیاده‌روی در توجه به زبان هدف، هر چند که بیانگر جدا شدن تدریجی از زبان مادر است؛ اما خطاهای بسیاری را ایجاد می‌کند. این خطاها به دلیل وجود قواعدی است که نظیر آن در زبان مبدأ نیست. مثلاً دانشجوی عربی یا فارسی‌زبان، هنگام یادگیری زبان انگلیسی، برای اینکه به خطا نیفتد، به تمامی اعلام در زبان انگلیسی حرف the می‌افزاید» (پاپی، ۱۳۹۶: ۱۳).

۴-۱-۶-۱۴. کاربرد حروف اضافه مکانی به جای حروف اضافه زمانی

- مغازه‌ها/از ساعت هشت صبح تا ساعت چهار بعد از ظهر باز هستند.

*Магазины работают от восьми часов утра до четырех часов вечера.
در نمونه بالا استفاده از حرف اضافه «от» در معنای زمانی اشتباه است و زبان‌آموز می‌بایست از حرف اضافه «с» استفاده کند.

۴-۱-۶-۲. استفاده از حروف اضافه «до» و «по» در معنای زمانی به جای یکدیگر

- از سوم لغایت دهم مارس می‌توان در مسابقات شرکت کرد.

*С третьего до десятого марта можно участвовать в соревнованиях.
در نمونه بالا زبان‌آموز به دلیل کاربرد بیشتر حرف اضافه «до» در معنای «تا (زمانی)» و کم بسامد بودن جملاتی که در آنها کلمه «لغایت» به کار برده می‌شود، با تعمیم و قیاس جملات دیگر زبان روسی که معنای زمانی «تا» را می‌رسانند به خطا از حرف اضافه «до» استفاده کرده است.

۴-۱-۶-۳. استفاده از حروف اضافه مشابه با پیشوندهای افعال روسی

مشابهت برخی از حروف اضافه با پیشوندهایی که با افعال حرکتی به کار می‌روند علت بروز برخی از خطاها در کاربرد این حروف اضافه توسط زبان‌آموزان ایرانی است. نمونه‌های زیر نشان‌دهنده تمایل زبان‌آموزان به استفاده از حروف اضافه هم‌نام با پیشوند افعال حرکتی است:
- مادر وارد اتاق شد.

- *Мама вошла в комнату.*

- مادر وارد کارخانه شد.

- **Мама вошла в завод.*

نمونه اول جمله صحیحی است که در آن پیشوند فعل حرکتی و حرف اضافه، مشابه هستند؛ اما در جمله دوم خطا در کاربرد حرف اضافه مشهود است و زبان‌آموز به جای «на ЗАВОД» از «В ЗАВОД» یعنی از حرف اضافه هم‌نام پیشوند فعل استفاده کرده است.

- ابر پشت خورشید رفت.

- *Туча зашла за солнце.*

- او به مغازه سر زد.

- **Он зашел за магазин.*

نمونه اول صحیح است؛ اما زبان‌آموز در نمونه دوم با دیدن پیشوند فعل حرکتی یعنی «за» به اشتباه حرف اضافه مشابه آن را به جای «В» که حرف اضافه درست بوده، برگزیده است.

- استاد وارد کلاس شد.

- *Преподаватель вошел в аудиторию.*

- مهندس وارد اداره پست شد.

- **Инженер вошел в почту.*

نمونه نخست صحیح است. در نمونه دوم زبان‌آموز به خطا و به قیاس جملاتی مانند نمونه اول، از حرف اضافه «В» - که مشابه پیشوند فعل حرکتی است - استفاده کرده است.

۴-۱-۷. اضافه کردن حروف اضافه در جایی که نیازی به استفاده از آنها نیست

در بررسی دست‌نوشته‌های زبان‌آموزان با این امر مواجه شدیم که آن‌ها در برخی موارد در جملاتی که نیازی به استفاده از حروف اضافه نیست، از حروف اضافه استفاده کرده‌اند.

- مادر آنتون چهارم اکتبر ۱۸۹۸ به دنیا آمد.

- **Мать Антона родилась в четвертого октября 1898-ого года.*

- پدرم در دوم مارس ۱۹۸۷ از دنیا رفت.

- **Мой отец умер в второго марта 1987-ого года.*

زبان‌آموز در هر دو نمونه ذکر شده، حرف اضافه «B» را به اشتباه به جمله اضافه کرده است. بیش از نیمی از زبان‌آموزان مرتکب این خطا شده‌اند و توجه نکرده‌اند که اگر تاریخ به صورت کامل یعنی «روز، ماه و سال» بیاید، استفاده از حرف اضافه «B» مجاز نیست. بروز این خطا را می‌توان مربوط به تداخل زبان مادری نیز دانست؛ زیرا زبان‌آموز با دیدن حرف اضافه «در» در جمله فارسی و به قیاس زبان مادری، آن را به «B» در زبان روسی ترجمه می‌کند و می‌نویسد.

۵. نتیجه

بر اساس آنچه گفته شد می‌توان نتیجه گرفت خطاهای دانشجویان ایرانی در کاربرد حروف اضافه روسی هنگام ترجمه، قابل طبقه‌بندی و تشریح جزء به جزء است. با شناسایی و طبقه‌بندی موارد خطای دانشجویان فارسی‌زبان در کاربرد حروف اضافه می‌توان گامی مؤثر جهت کمک به آنان در رفع این خطاها و ارتقای شیوه تدریس زبان روسی در کلاس درس برداشت. تحقیق میدانی ما نشان می‌دهد بسامد وقوع خطاهایی که ناشی از تداخل زبان مادری هستند بسیار بیشتر از دیگر خطاهاست. از آنجایی که بیشتر زبان‌آموزان ایرانی، فراگیری زبان روسی را پس از اتمام دبیرستان و در دانشگاه یعنی در سنین بالاتر (در مقایسه با زبان انگلیسی) آغاز می‌کنند احتمال بروز خطاهای بینا‌زبانی و خطاهای تداخل زبان مادری بیشتر می‌شود. در پژوهش حاضر بیش از ۵۹ درصد خطاهای زبان‌آموزان مربوط به تداخل زبان مادری است. واگرایی زبان روسی نسبت به زبان فارسی و وجود چند حرف اضافه در زبان روسی در برابر یک حرف اضافه فارسی، زبان‌آموزان ایرانی را در انتخاب و کاربرد این حروف اضافه دچار مشکل می‌سازد. خطاهایی که در نتیجه واگرایی رخ داده‌اند از نظر بسامد، با ۱۸ درصد، در درجه دوم قرار می‌گیرند. و پس از آن خطاهای مربوط به تداخل درون زبانی و چند معنایی حروف اضافه روسی، با ۷ درصد سوم و چهارم هستند و بعد از آن‌ها به ترتیب خطاهای مربوط به هم‌نامی حروف اضافه زمانی و مکانی با دیگر اقسام کلام با ۶ درصد، عدم آشنایی با کاربرد حروف اضافه در ترکیبات ثابت با ۲ درصد و اضافه کردن حروف اضافه در جایی که نیازی به آن نیست با ۱ درصد قرار دارند.

تعدادی از خطاهای زبان‌آموزان مانند خطاهایی که در نتیجه عدم آشنایی با ترکیبات ثابت زبان روسی رخ می‌دهند، به دلیل جدید و متفاوت بودن دستور روسی برای دانشجویان ایرانی بیشتر در مراحل ابتدایی آموزش زبان روسی مشاهده می‌شود. این‌گونه خطاها با تمرین و تکرار در روند آموزش به تدریج مرتفع و یا حداقل کم‌سامد خواهند شد. یکی از راه‌هایی که می‌تواند این‌گونه خطاها را کاهش دهد، اختصاص دادن بخشی از واحدهای درس «اصطلاحات و ترکیبات ثابت روسی» به اصطلاحات و ترکیباتی است که در آن‌ها حرف اضافه به کار رفته است.

راهکارهایی که برای رفع خطاهای زبان‌آموزان در کاربرد حروف اضافه زمانی و مکانی مدنظر نویسندگان مقاله حاضر است، با جمع‌بندی اطلاعات و مطالب نظری زبان‌شناختی، دستوری و روش تدریس و مطالعات مرتبط و نتایج تحقیق میدانی و نظرسنجی از دانشجویان به دست آمده است که عبارت‌اند از راهکارهایی برای اساتید و دانشجویان: اولین و مهم‌ترین راهکار این است که با توجه به اهمیت فراوان حروف اضافه در زبان روسی و نقش ویژه آن‌ها در بیان حالت‌های دستوری مختلف و در نتیجه نقششان در ساختن جملات صحیح و دقیق، باید در سرفصل دروس دوره کارشناسی گرایش‌های مختلف زبان روسی، حداقل یک درس دو واحدی به آموزش حروف اضافه، اختصاص پیدا کند تا استادان روسی بتوانند این مقوله مهم و ویژه را به صورت مبسوط به دانشجویان آموزش بدهند. همچنین بهتر است: ۱. استاد تمامی معانی حروف اضافه چندمعنا را در هنگام تدریس شرح دهد و با ذکر مثال‌های مختلف، دانشجو را با مفهوم «چندمعنایی» حروف اضافه آشنا کند تا دانشجو بداند در انتخاب حرف اضافه مناسب باید به معانی مختلف آن توجه کند و به آن معنای واحدی که در ذهن دارد اکتفا نکند؛ ۲. استاد تمامی کاربردهای یک حرف اضافه با حالت‌های دستوری مختلف و تفاوت‌های معنایی هر حالت با حالت دیگر را به تفصیل و با مثال‌های متعدد برای دانشجو روشن سازد. برای این کار بهتر است جدول‌هایی تهیه شود و در آن حروف اضافه و حالت‌های دستوری که آن حرف اضافه با آن‌ها استفاده می‌شود به همراه مثال، قرار داده شود و به دانشجو ارائه شود تا دانشجو ببیند هر حرف اضافه با کدام حالت‌های دستوری استفاده می‌شود؛ ۳. دانشجو می‌بایست در مواردی که حرف اضافه مختص یک فعل یا هدایت نحوی فعل را درست نمی‌شناسد، از حدس زدن بپرهیزد و به فرهنگ لغات یا اساتید خویش مراجعه کند؛ ۴. دانشجو

باید موارد افتراق کاربرد حروف اضافه در زبان فارسی و روسی را به خاطر بسپارد و مواردی را که بیشتر موجب خطا می‌شود در دفتر و سپس در ذهن ثبت کند تا از خطاهای پربسامد جلوگیری شود، به عبارت دیگر به حروف اضافه‌ای که در زبان روسی نسبت به زبان فارسی واگرا هستند دقت ویژه داشته باشد. برای مثال بدانند حرف اضافه «از» در فارسی، جز حرف اضافه «из» در روسی، می‌تواند با حروف اضافه دیگر هم بیان شود. ۵. درنهایت باید به دانشجوی فهمانده شود که حتی‌الامکان از قیاس با زبان مادری فاصله بگیرد و هنگام انتخاب حروف اضافه، اصطلاحاً به روسی بیندیشد. برای آموزش اندیشیدن به زبان روسی، باید به دانشجوی آموزش داد که در ابتدا تلاش کند نام روسی اشیاء و پدیده‌هایی را که در اطرافش می‌بیند بی‌درنگ در ذهن تداعی کند، برای مثال «стул» یا «полотенце» و ... سپس باید به فرایندها و افعال و به عبارتی جملات بپردازد و هر کاری که انجام می‌دهد به روسی با خود بیان کند، مرحله بعد گوش دادن دائمی به کلام روزمره روسی است، مهم نیست چه باشد، فقط بهتر است منابع آسان‌تر مانند فیلم‌های کودکانه یا موسیقی‌های آرام و شمرده باشد، و آن‌ها را با خود تکرار کند تا ملکه ذهنش بشود، در مرحله بعد می‌تواند به مخاطبانی که به روسی صحبت می‌کنند مراجعه کند و با آن‌ها هم‌کلام شود تا بتواند ایرادات خود را اصلاح و فرایند اندیشیدن به روسی را تکمیل کند. با انجام این فرایند و دقت در کاربرد حروف اضافه و استفاده از پیشنهادات دیگری که در این مقاله مطرح شد، می‌توان امیدوار بود که سطح کیفی کاربرد حروف اضافه روسی توسط زبان‌آموزان ایرانی هرچه بیشتر، بالا برود.

۶. پی‌نوشت‌ها

1. Предлог
2. Арбузова
3. «Разъяснение грамматических функции русских пространственных предлогов в иностранной аудитории»
4. Гареева
5. «Синонимические и вариационные отношения пространственных предлогов в современном русском языке»
6. Лагута
7. «Изучение пространственных предлогов на Занятиях по русскому языку как иностранному»
8. Пруссакова
9. Система производных предлогов современного русского языка
10. Предлоги с пространственным значением

11. Предлоги с временным значением
12. Ломоносов
13. Простые предлоги
14. Составные предлоги
15. Служебные части речи
16. омонимия
17. Части речи
18. Существительные
19. Наречия
20. Родительный падеж
21. полисемия
22. Отношение
23. Значение
24. Предложный падеж
25. Винительный падеж
26. Глаголы движения
27. Творительный падеж
28. Давыдов
29. Дательный падеж
30. Ярцева

۷. منابع

- احمدی، میریلا و شلیر ابراهیم شریفی (۱۳۸۹). « بررسی سببی‌های ساخت‌واژی زبان روسی در گروه‌واژه‌های پایدار دارای حرف اضافه «от» و مشکلات مربوط به بیان آنها برای فارسی‌زبانان». *پژوهش‌های زبان و ادبیات تطبیقی*. د ۱ ش ۳. صص ۲۵-۳۷.
- الس، تئوان و همکاران (۱۳۷۲). *زبان‌شناسی کاربردی: یادگیری و آموزش زبان‌های خارجی*. ترجمه محمود الیاسی. مشهد: آستان قدس رضوی.
- پاپی، علی و محمد خاقانی اصفهانی (۱۳۹۶). «تحلیل خطاهای حروف جر در نگارش عربی-آموزان فارسی‌زبان». *لسان‌مبین (پژوهش ادب عربی)*. س ۹. د جدید. ش ۲۹. صص ۱-۲۲.
- حسینیان، حسین (۱۳۶۶). «مسئله تداخل در یادگیری زبان خارجی». *رشد آموزش زبان*. ش ۱۱ و ۱۲. صص ۲۸-۳۵.
- حسینی، امیر و خسرو ترکاشوند (۱۳۹۱). «ویژگی‌های ساخت‌واژی، معنایی و نحوی حروف اضافه مرکب در زبان‌های فارسی و روسی». *زبان‌پژوهی دانشگاه الزهراء(س)*. س ۴. ش ۷. صص ۴۹-۶۵.

- حسینی، امیر و وجیهه رضوانی (۱۳۹۲). «حروف اضافه در وابسته‌های ناهماهنگ ترکیب-های اضافی زبان روسی در آیینۀ زبان فارسی». *جستارهای زبانی*. د ۴. ش ۴. (پیاپی ۱۶). صص ۶۹-۸۵.
- شفائی، احمد (۱۳۶۳). *مبانی علمی دستور زبان فارسی*. تهران: نوین.
- کاظمی، فروغ (۱۳۹۲). «تحلیل خطاهای دستوری فارسی‌آموزان لک‌زبان». *جستارهای زبانی*. د ۵. ش ۲. (پیاپی ۱۸). صص ۲۰۷-۲۳۵.
- وفائی، سید (۱۳۵۵). «حروف اضافه در زبان فارسی معاصر - موارد استعمال و خصوصیات نحوی آن‌ها». *زبان و ادب فارسی*. د ۲۸. ش ۱۱۷. صص ۴۹-۸۷.
- ولی‌پور، علی‌رضا و محمدجواد آهسته (۱۳۹۲). «ویژگی‌های سببی حروف اضافهٔ *из-по* و *за* در زبان روسی». *پژوهش‌های زبان‌شناختی در زبان‌های خارجی*. د ۳. ش ۱. صص ۱۷۷-۱۸۵.
- همایون‌فرخ، عبدالرحیم (۱۳۶۴). *دستور جامع زبان فارسی*. ج ۶. تهران: مؤسسهٔ مطبوعاتی علمی.
- Арбузова, И. И. (2011). "Разъяснение грамматических функций русских пространственных предлогов в иностранной аудитории". *Ярославский педагогический вестник*. № 4. Том 2. С. 116-120
- Бондаренко, В.С. (1961). *Предлоги в современном русском языке*. Москва: Учпедгиз.
- Бодуэн де Куртене (1963). *Избранные труды по общему языкознанию*. Москва: Академия наук.
- Виноградов, В.В. (1960). *Грамматика русского языка* Т.1, Фонетика. Морфология. М.: АНСССР.
- Гареева, Л. М. (2011). "Синонимические и вариационные отношения пространственных предлогов в современном русском языке". *Вестник Вятского государственного университета*. № 3(2). С. 36-39.
- Давыдов, В.В. (1996). "Проблема обобщения в трудах Л.С. Выготского". *Вопросы психологии*. № 6. С. 40-51.

- Захраи, Хасан, Хеммат-заде, Шахрам. (2008). “Проблема перевода персидских предлогов на русский язык и наоборот”. *Pazhuhesh-e Zabanha-ye Khareji*. № 44. С.13-22.
- Зизаний, Л. И. (1598). *Грамматика славенская*. Вильно.
- Иванова В.А., Потиха З.А., Розенталь Д.Э. (1990). *Занимательно о русском языке*. Л.: Просвещение. 257 с.
- Лагуга Н.В., Самойленко Т.В. (2015). “Изучение пространственных предлогов на занятиях по русскому языку как иностранному”. *Слово: Фольклорно-диалектологический альманах*. Материалы научных экспедиций. Вып. 12. Амурское казачество: язык и культура / Под ред. Н.Г. Архиповой, Е.А. Оглезневой. – Благовещенск: АмГУ. С 129-136.
- Макаренко, Ф. Д. (2016). “Роль, место и частота употребления самостоятельных и служебных частей речи в тексте”. *Молодой ученый*. № 2. (106). Январь-2. С.908-911.
- Одинцова И. В., Малашенко Н. М. и др. (2008). *Русская грамматика в упражнениях*. Москва: Русский язык.
- Пруссакова, Е. М. (2002). *Система производных предлогов современного русского языка*: Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук : 10.02.01.- Бишкек, -203 с
- Раевская, М. В. (2014). “Теоретические проблемы изучения предлогов в отечественной лингвистике”. *Вестник ЮургУ*. Серия лингвистика. том 11. № 2. С. 21-24.
- Розенталь Д. Э. (2011). *Русский язык, Орфография и пунктуация*. М. : Эксмо. 288 с.
- Смотрицкий, М. (1619). *Грамматика славенская правильное синтагма*. Евье.
- Шведова, Н. Ю. (1980). *Русская грамматика* Т. 1. Москва: Наука.
- Ярцева, В. Н. (1990). *Лингвистический энциклопедический словарь*, Москва: Современная энциклопедия.

- Corder, S. P. (1967). "The significance of learner's errors". *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, Vol. V/4. Pp. 161-170.

References:

- Ahmadi, Mireila and Shlir Ibrahim Sharifi, (2010), "The study of the morphological causative constructions of the Russian language in the phrases containing the preposition "or" and the problems related to their expression in the Persian language". *Quarterly "research on comparative linguistics and literature"*. 1st ed. № 3. Autumn. Pp. 25-37. [In Persian].
- Arbuzova, I. I. (2011). "Explaining the grammatical functions of Russian spatial prepositions in a foreign audience". *Yaroslav Pedagogical Journal*. № 4. Vol. 2. Pp. 116-120. [In Russian].
- Baudouin de Courtenay, (1963), *Selected Works on General Linguistics*. Moscow: Academy of Sciences. [In Russian].
- Bondarenko, V.S. (1961). *Prepositions in Modern Russian*. Moscow: Uchpedgez. [In Russian].
- Corder, S.P. (1967). "The significance of learner's errors". *International Review of Applied Linguistics*. No. 5. Pp. 161-170. [In Russian].
- Davydov, V.V. (1996). "The problem of generalization in the works of L.S. Vygotsky" *Questions of Psychology*. № 6. Pp. 40-51. [In Russian].
- Els, T. V. (1993). *Applied Linguistics , The Learning and Teaching of Foreign Languages*. Translated by: Mahmoud Elyasi, Mashhad: Astan Qods Razavi. [In Persian].
- Gareeva, L.M. (2011). "Synonymous and variation relations of spatial prepositions in the modern Russian language". *Vyatka State University Journal*. No. 3 (2). Pp. 36-39. [In Russian].
- Homayun Farrokh, A.R. (1985). *Comprehensive Grammar of Persian Language*. 6th ed. Tehran: Elmi. [In Persian].

- Hosseini, A. & Kh. Torkashvand, (2011), "Word formation, semantic, and syntactic features of derivative prepositions in Persian and Russian languages". *Journal of Language Studies at Alzahra University*. 4th year. № 7. Autumn and Winter. Pp. 49-65. [In Persian].
- Hosseini, A. & V. Rezvani, (2012), "Prepositions in uncoordinated modifiers of ezafeh phrases of Russian language in the Persian language mirror". *Language Related Research*. 4th ed. № 4. (Successive 16). Winter. Pp. 69-85 . [In Persian].
- Hosniyan, H. (1987). "Problem of interference in foreign language learning". *Roshd Journal of Language Teaching*. № 11 and 12. Pp. 28-35. [In Persian].
- Ivanova, V. A., Potikha, Z. A., Rosenthal, D. E. (1990). *Interestingly About the Russian language*. Leningrad.: Prosveshenie Pub. 257 s. [In Russian].
- Kazemi, F. (2012). "Analysis of grammatical errors of Lak-speaking learners of Persian language". *Language Related Research*. 5th ed. № 2. (Successive 18). Summer. Pp. 207-235. [In Persian].
- Laguta N.V. & T.V. Samoilenko, (2015), "The study of spatial prepositions in the classroom in Russian as a foreign language". *Word: Folklore & Dialectological Almanac. Materials of Scientific Expeditions*. Issue 12. Amur Cossacks: Language and Culture / Ed. N.G. Arkhipova, E.A. Oglezneva. - Blagoveshchensk: AmSU. Pp. 129-136. [In Russian].
- Makarenko, F. D. (2016). "The role, place and frequency of use of function and content parts of speech in the text". *Young Scientist*. № 2. (106). January-2. Pp. 908-911. [In Russian].
- Odintsova, I. V. & N. M. Malashenko et. al. (2008). *Russian Grammar in Exercises*. Moscow: Russkiy Yazyk Pub. [In Russian].
- Papi, A. & M. Khaghani Isfahani, (2017), "Error analysis of Jar letters in Arabic writing of Persian language learners". *Lesan e Mobin Quarterly Journal (Arabic Literature Research)*. 9th year. № 29. Pp. 1-22. [In Persian].

- Prussakova, E.M. (2002). “*The System of Derivative Prepositions of the Modern Russian Language*”: Thesis for the degree of Candidate of Philological Sciences: 10.02.01.- Bishkek. [In Russian].
- Rayevskaya, M. V. (2014). “Theoretical problems of studying prepositions in Russian linguistics”. *South Ural State University Journal*. Vol. 11. № 2. Pp.21-24. [In Russian].
- Rosenthal, D. E. (2011). *Russian Language, Orthography and Punctuation*. M.: Eksmo.
- Shafaei, A. (1984). *Scientific Principles of Persian Grammar*. Tehran: Novin. [In Persian].
- Shvedova, N. J. (1980). *Russian Grammar*. T.1. Moscow: Nauka. [In Russian].
- Smotrytskiy, M. (1619). *Slavonic Grammar with Correct Syntax*. Jevje. [In Russian].
- Vafaei, S. (1976). “Prepositions in modern Persian: their usages and syntactic properties”. *Journal of The college of Literature and Humanities*. №. 117. Pp. 74-49. [In Persian].
- Valipour, A. R. & M. J. Ahaste, (2011), “The causal features of the prepositions “по” and “из-за” in Russian Language”. *Journal of Linguistic Research in Foreign Languages*. 3rd ed. № 1. Spring and Summer. Pp. 177-185. [In Persian].
- Vinogradov, V.V. (1960). *Grammar of the Russian Language*. T.1, Phonetics. Morphology. M.: Academy of Sciences of USSR. [In Russian].
- Yartseva, V.N. (1990). *Linguistic Encyclopedic Dictionary*. Moscow: Sovremennaja Encyclopedia. [In Russian].
- Zahraei, H & Sh. Hemmat-zade, (2008), “The problem of translating Persian prepositions into Russian and vice versa”. *Foreign Languages Research Journal*. № 44. Pp. 13-22. [In Persian].
- Zizaniy, L.I. (1598). *Slavonic Grammar*. Vilnius. [In Russian].